

Bevezető

Vida Bence - Z. Karvalics László

Településhálózatok és kapcsolataik. Levelezőhálózatok, tudósító és tudóshálózatok, információs- diplomáciai- és kémhálózatok, családi és rokonhálózatok, információközösségek, vallási, szakmai és érdeklődés-közösségek, mint hálózatok, nyersanyag-és élelmiszerellátási láncok és kereskedőhálózatok. Közlekedési hálózatok, energiahálózatok, intézményhálózatok, települési térkapcsolatok. Egyházszerkezet. Csak néhány jellegzetes történelmi tárgy, amelyben a hálózatok általános elméletének megszületése óta a történettudomány kapcsolódási és inspirációs lehetőségeire lelt, hogy felfrissítse módszertanát, megközelítésmódját, szemléletét és kutatási kérdéseit, s egyúttal járuljon hozzá egy hálózattudomány által inspirált új, komplex és integrált gondolkodásmódhoz, apránként csempészszerűen a közgondolkodásba az alapfogalmakat és a ráépülő összefüggéseket (Birher és Bertalan, 2014).

Fel kell tennünk a kérdést, hogy vajon csak fogalomhasználati újításról beszélhetünk, vagy sikerült a megismerésben, rekonstrukciós erőben, új összefüggések láttatásában is előrelépni? Milyen megértési többletet kínál a történész számára, ha az urbanizáció kezdeteiről, a kereskedelmi és információs hálózatok felépülésének, fejlődésének és változásainak természetéről, birodalmak, államok, közigazgatási intézmények struktúráinak differenciálódásáról, vagy éppen vallások és eszmék, járványok, gyógymódok, technológiai és társadalmi újítások terjedéséről a hálózatok kutatás nyelvén beszél? Meddig heurisztikus a különböző méretű, korú és komplexitású hálózati struktúrák általános vizsgálatából kinyert összefüggések alkalmazása (Csermely, 2004), és mikortól állunk pusztán apoféniával (teljesen spontán módon kialakuló észlelési reakcióval) szemben, amelyben véletlenszerű, egymással össze nem függő jelenségeknek értelmet, jelentést tulajdonítunk (Vazza és Feletti, 2017)?

És hogyan érinti a mikrotörténelmi tárgyakat a hálózati látásmód? A kapcsolatok és az érintkezések világát, ahol a hálózatok kiterjedése az önmagukat újratermelő közösségek méretével egyezik meg, ám a közösség-közi kapcsolatokon keresztül hálózati makrostruktúrákat is épít, nevezetessé téve a közvetítő szereplőket (go-betweens, intermediaries, brokers), s közülük különösen a kémek, hírvivők, követek, tolmácsok, utazók, felfedezők, kereskedők, orvosok, katonák és művészek képviselőit.

S hiába szaporodtak fel az elmúlt évtizedben a hálózatiság által inspirált felfedező kutatások és indultak hatalmas méretű, nemzetközi összefogással zajló adatbázis-építések, nem sikerült áthidalni azt a kínzó ellentmondást, ami a struktúraként felfogott hálózattal és a mennyiségként felfogott közléstartalommal szemben az áramló információ minőségére, transzformációs erejére, dinamikájára, kiváltott hatására, cselekvésbefolyásoló erejére vonatkozó szempontok és kutatási tárgyak között feszül. Másképp: a struktúra-alkotó elemek, az elemek közti kapcsolatok, ezek elrendezése (topológiája) az elrendezés jellegzetes alapformái, a kötés-ként felfogott kapcsolatok erőssége és olykor a csomópontok közti áramlás erőssége már kifejezhető és ábrázolható, ám a jelentés világába még nem sikerült behatolni. Így a feltárt és rendezett ismeretelemeken a matematikai-statisztikai fogantatású információelmélet, a mennyiség-és átvitel-érzékeny shannon-weaveri világ absztrakt információfogalmához kötődő és abból származtatott műveleteket végeznek a

kutatócsapatokba bevont fizikusok és matematikusok segítségével, miközben a mentális objektumokból és a cselekvésből „fekete lyuk” lesz. Van-e esélye annak, hogy az információ, mint mentális objektum is visszakerül a tárgylemezre?

Továbbmenve: rejlik-e kihívás abban, ha nemcsak a társadalomtörténet hagyományos csoport-típusainak személyközi kapcsolatait tekintjük hálózat-teremtő erőnek, hanem az élet-és eseménytereket, s az azokban egymásra ható valamennyi entitást is? Tehát az érintkezésen, kölcsönös jelenlétén és befolyásoláson keresztül elválaszthatatlanul összefonódó emberi, természeti, biológiai, tárgyi-technológiai (artefaktuális) és mentális objektumok világát, amelybe behatolva az ok-okozati kérdések nyomozásában léphetünk előre. A cselekvőhálózat-elmélet (actor-network theory) vagy a MET (Material Engagement Theory) régésztől gazdaság-és technikatörténészig kínál új megközelítési utakat mindehhez.

Fontos annak tudatosítása, hogy már nem a kísérletezés szakaszában vagyunk. A történeti hálózat kutatásnak könyvtárnyi irodalma nőtt, és konferenciák, szakmai szerveződések sora állította figyelme középpontjába. Így már a módszertani kérdéseknek is önálló osztályai emelkedtek fel, legyen szó a Nagy Adat megoldásokról, az adatbázis-háttérről, a modellezés és a vizualizáció lehetőségeiről, vagy épp interjútechnikáról, oral history közegben. Sok esetben a történeti tárgy és a feldolgozási módszertan egymástól elválaszthatatlan, ezért még távoli korok történeti problémáinak hálózat-központú feldolgozásai is tudnak egymás számára jelentőséget lenni.

Ezt a sokszínűséget és összetettséget tükrözik konferenciánk előadásai.

Hivatkozott irodalom:

Birher Nándor- Bertalan Péter: Hálózatokban OKTKER Kft. – Nodus Kiadó, Veszprém, 2014

Csermely, Péter: A rejtett hálózatok ereje Vince Kiadó, 2004

Vazza, Franco – Feletti, Alberto (2017): The Strange Similarity of Neuron and Galaxy Networks Nautilus, July 20 <http://nautil.us/issue/50/emergence/the-strange-similarity-of-neuron-and-galaxy-networks>